

Korist divjiga kostanja.

Vsak kmetovavec pozna drevó divjiga kostanja (Roskastanie) in njegov sad; pa le malo je taci, kterim je njegova korist znana; zatorej bo ravno zdej nar bolji čas od njega kaj več povedati, kér je ravno zdej zrel, de bi si ga naši kmetovavci nabirali in mnoge skušnje iz njega napravljali.

Iz divjiga kostanja se dajo razne reči napraviti, kakor postavim: žganje, lip, šterka, olje, jesihi i. t. d. Olje, divjiga kostanja je rumeno kot zlató, ima nekoliko repni duh, je práv dobro svetilno olje, in je pri napravi mjila (žajfe) práv koristno. Kostanjeve moke se ljudje semtertje tudi pri umivanji poslužvajo in prepričani so, de je za to reč boljši kot mjilo, zato kér gladko in mehko kožo naredí; zavoljo te lastnosti se tudi mestne gospodične, ki imajo rade bele in mehke ročice, s to moko umivajo. Od vsiga tega pa ni namen, tukej govoriti, ampak le koristnost divjiga kostanja za živinsko pičo pokazati in razglasiti.

Divji kostanj je posebno za krave, konje, prešice in ovce kej dobra piča. Kdor ga tedej misli za to rabo nabirati, naj ga nabira takrat, kadar je zrel in sam od dreves pada. Brez de bi treba bilo, rujavo lupíno odlupiti, se imajo, kadar so še bolj sočni in mehki, le zmečkati in med rezanco pomešati. Pozneji pa, kader so se do dobriga osušili, se morajo v mlin dati, na debelo somleti (šrotati), drob pa potem na zračnim in suhim kraji hraniti. Od tega droba se za eno kravo na dan 10 funtov vzame, z vodo zmoči, z rezanco nemeša in na trikrat pozobati da. To zobjanje kravo takó redí, kakor de bi na dan 10 funtov otrobov imela, ali pa 20 funtov koruna; mleko pri taki kermi da posebno veliko smetane. Kdor hoče kravo ali vola pitati, naj mu da po velikosti živinčeta dan na dan 15 do 20 funtov kostanjeviga droba (šrota) z rezanco zmešaniga zobati. Ovcam tako zobjanje posebno dobro tekne in jih pred veliko boleznimi obvarje; zakaj grenkozagoltnost, ki jo divji kostanj v sebi ima, stori, de želodec vso pičo dobro prekuha, živinče pokrepča in ga posebno tam, kjer imajo bolj nizke in vlažne, torej nezdrave pašnje, marsikterih bolezin, posebno pa gnjilobe, vodenice in driske obvarje, kteri so ovce v močirnih krajih zlo podveržene.

Kér je pa kostanj grenak, se ga od konca živina nerada poprime, zatorej se mora kostanjev drob v začetku toliko časa z otrobi mešati, ali pa po manjši méri dajati, de se ga živina počasi navadi.

Tudi prešiči se s kostanjevim drobam práv dobro pitati dajo, če se le sčasama grenkaste obloje privadijo, in se z njo takó hitro spitajo, kakor z otrobi in drugo tečno pičo. Francozje še clo kokiši s testam redé, ki ga iz kostanjeve moke delajo; tode kostanj popred v pepelnatim lugu prekuhajo, de mu grenkobo odvzamejo.

Pri pitanju živine s konstanjevo moko pa se mora na to paziti, de živina več piti dobí, kakor sicer pri drugi klaji, zato, kér jo po ti grenki kermi nemalo bolj žeja.

(Konec sledí.)

Rokodélstva brez težave ni.

Morje je bilo tiho in se lesketalo od jutrošnje zarje, ko neki ribič pride, mrežo vèrže, in jo polno rib vùn potegne. Ko je to neki zidár vidil, je sam pri sebi govoril: „Zdi se mi, da je to

naj boljši rokodélstvo — brez vsiga truda imá dobička na kupe, — rés! tudi jaz moram ribič biti.“ Po tem gré, in poprodá vse svoje zidarsko orodje in si kupi mreže in vèrše. Ali morje mu je vsaki dan tiho bilo; nagli vetrovi so mu spako délali; večkrat po céli ljubi dan je lačen in žéjen bil, kér si ni ne ene ribe ulovil. Na zadnje osramočen in serdit je le mogel spoznati, da ga rokodélstva brez truda ni.

(Po Zori Dalm.)

—fov.

Nekaj sa peke, ki hozhejo veliko starost dofezhi.

V Šhtutgardu (poglavitim mestu v Virtembergu) je práv star pek shivel, ki je fkosi 103 let svoje starosti mnogotere rezhí vidil spremeniti se in na novo podobiti. Vprafhan, kaj je delal, da se je takó postaral, odgovorí: Jas fim smirej dober kruh pekel, in pofhteno vago dajal. J.Šh.

Pomoček v nesreči.

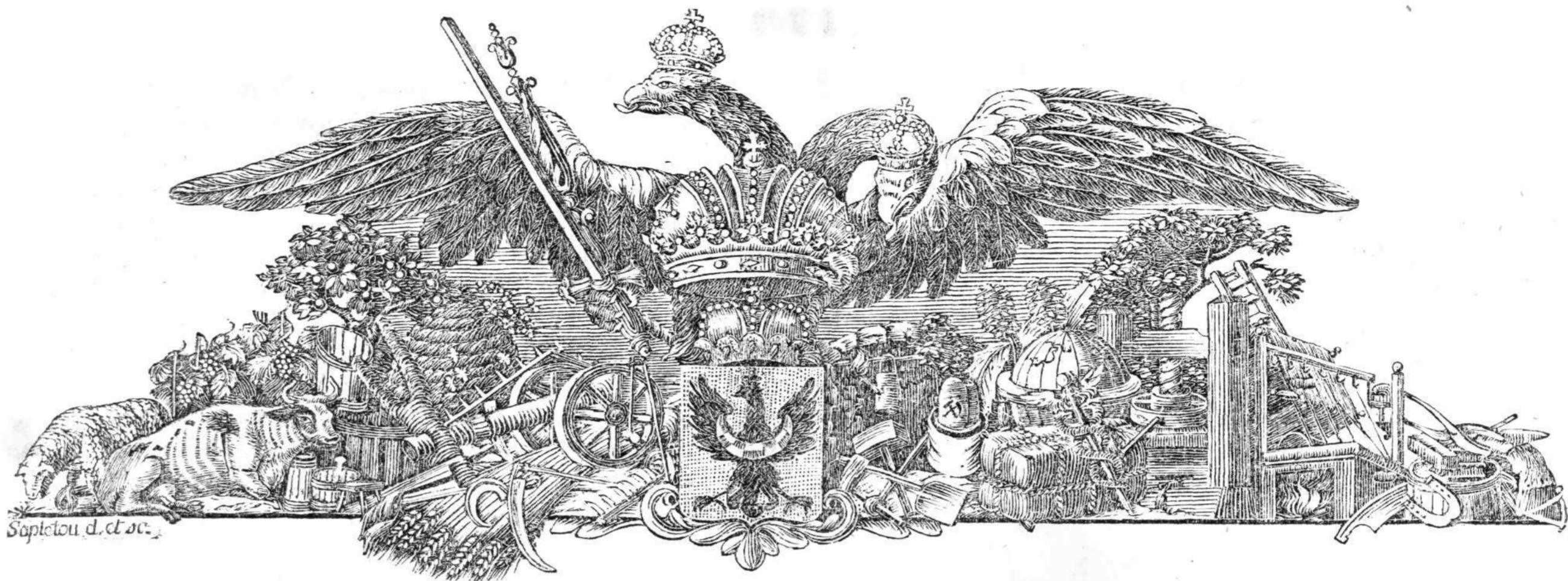
Vsaciga človeka lahkó nesreča zadene, de v vodo pade. Srečen ta, ki plavati zna. Dunajske Novice so nam pa unidan pomoček razodéle, po kterim se zamorejo tudi tisti, ki plavati ne znajo, nesreče rešiti, če to storijo, kar jim bomo tukej povedali. De pa ta svét ni prazen svét, nam poterdijo skušnje, ki so jih na več krajih naredili, in ktere nam je cesarski stotnik H*** v 259. listu Dunajskih Novic popisal. Poslušajte kaj svetuje:

„Stara in gotova resnica je, de vsaka živina plavati zna, akoravno je nobeden učil ni. Tudi človek zamore to, če se vé v vodi polajšati in takó deržati, de je ložeji od vode. To pa zamore takóle storiti: Če človeka, ki plavati ne zna, nesreča zadene, de v vodo pade, nej nikar z rokami in nogami okoli sebe ne maha, ampak miren nej bo; roke nej doli stegne in jih tikama h truplu stisne, takó kakor vojak, kadar v vojniškem redu stoji. Takó navpik stoječiga človeka bo voda kmalo od dna vzdignila, na verh pernesla in ga podolgama na herbet položila. Vse to nej z zaupanjem na Bogá miren preterpi, brez de bi imenovano lego spremenil. Ko na verhu vode leží, nej zatilnik, kolikor je moč, v vodo derží, takó de brada iz vode vun molí; zraven tega panej herbet toliko vpogne, de tudi persi iz vode vun molijo, in de so persti na nogah proti truplu obernjeni. V ti legi človek lahkó več ur na vodi leží in plava, brez de bi se potopil. Voda ga bo naprej nesla in takó bo na kako mesto prišel, kjer bo mogel nesreči oditi, ali pa mu bodo ljudje, ki ga bodo na vodi zagledali, na pomoč prihiteli.“

Pri vsim tem ni nič družiga potreba, kakor de se človek sam sebe zavé, in de mu nevarnost glave ne zmeša. Vsigausmiljeni Bog naj bo za to vprošen.

Mi pa se Dunajskim Novicam práv serčno za to oznanilo zahvalimo, ktero bo morebiti marsikterimu nesrečniku življenje otelo! Zdej saj vémo, kakó se ima človek v vodi vèsti, de, namest de bi si pomagal, si ne bo sam sebi jame kopal, kar se z nepremišljenim mahanjem z rokami in z nogami gotovo vselej zgodí.

Kmetijske in rokodelske novice.

Na svetlobo dane od c. k. kmetijske družbe.

Tečaj III.

V sredo 22. Kozoperska. 1845.

List 43.

Zaterti.

(Iz krajske Čbelice).

Tjekaj gori se ozrimo,
Kjer svetov nezmer' oko:
Jarma žulje preterpimo
Tam verige se razspo!

Tam kraljuje Oče mili,
Vidi, šteje nam solze;
Z njim se bomo veselili,
Ker nam poka tu serce.

M. Kastelič.

Korist divjiga kostanja.

(Konec.)

Iz teh skušnj se vidi, de vagan kostanjeviga drobú za kermo naši živini ravno toliko zda, kakor vagan ovseniga, in kdor to premisli, se mora čuditi, de kmetovavci divjiga kostanja bolj ne obrajtajo, de ga ne porabijo, kakor bi bilo práv, ampak de ga pusté večidel sogniti, ali pa de ga otrokam za igračo dajo. *) Kakó pridno bi kmetovavci oves pobirali, ko bi ga tú in tam raztreseniga našli! za divji kostanj pa se nič ne zmenijo, de bi ga nabirali in živini dajali, kateri tolikrat klaje primanjkuje! Od kod neki to izhaja? Gotovo od nikjer drugod, kakor od njih zanikernosti, ker niso navajeni kostanja nabirati in z njim svoje živine pozimi rediti! Potrebe časa vseskozi upijejo: naprej, naprej! in gorje tistimu, ki današnji čas tega glasú ne obrajta. Ali ne dajajo naši kmetje dan današnji detelje in koruna svoji živini, akoravno se kaj taciga pred 60 letmi pokladalo ni? Zakaj bi ne pričeli tudi pri nas umni gospodarji svoje živine, posebno jeseni in pozimi s kostanjem rediti, kjer ga imajo dovelj, ravno takó, kakor so bili v poprejšnih časih in sicer z velikim pridam deteljo in korun pokladati jeli? Po mnogoverstnih

skušnjah je gotova resnica, de kostanj nič taciga v sebi nima, kar bi vtegnilo živini škodvati, ampak de njegova moka ni dosti manj tečna od druge žitne moke; gotovo pa je bolj tečna, kakor ovsena. Ravno takó resnično je tudi, de se vsa živina sploh na grenkobo kostanjeve moke sčasama navadi, če se takó ravna, kakor smo zgorej rekli; kostanjeva grenkoba živini nikakor ne škodje, ampak želodec spodbada, de še živina rajši jé, in ji je dober pomoček zoper razne bolezni, ki od vlažne in močirne kerme izvirajo, posebno pa pri ovcah.

Divji kostanj je pa tudi za druge reči práv koristno drevó. Ozrimo se nanj, kader cvete, in vidili bomo na njem cele roje pridnih čbelic brenčati, ki si neutrudljive medú in voska nabirajo; pa ne samo v cvetju, ampak tudi precej spomladi, kader kostanj jame berst poganjati, se po njegovim berstji rade pasejo, in toliko rají, ker takrat še nikjer paše ne najdejo.

Divji kostanj raste veliko hitrejši od marsikterih družih gojzdnih dreves, kar je velik dobiček posebno za tiste kraje, kjer je malo derv; tudi je njegov les ravno takó dober, kakor brezov. Kostanjev pepel da dvakrat toliko lugaste solí (potaše), kakor bukovi; in še veliko več, kot v lesu, je je pa v zelenih lupinah, v katerih kostanj tičí. Severni Amerikanci čislajo za strojbo kostanjevo skorjo bolj, kakor dobovo; mize, omare, skrinje i. t. d. iz kostanjeviga lesú so čedne hišne orodja in práv dolgo terpe, zató, ker niso červojednji podveržene. Iz 80 funtov kostanja se da 22 funtov dobre inkaše (štirke) narediti. Če se na zelene kostanjeve lušine vode vlije, in v nji nekoliko zelene galice (zeleniga fitrijola, Eisenvitriol) raztopí, se črna farba naredí, s katero se da volna, svila in platno farbati.

Kader je kostanjevo drevó pri nar bolji moči, da na leto okoli 10 do 15 vaganov kostanja; skorej vsako leto obilno rodi. Če se kostanj za kermo živini poklada, so imenovani 10 ali 15 vagani toliko vredni, ko 10 do 15 vaganov ovsá, ki se iz

*) Koliko divjiga kostanja pride po tem takim na Ljubljanskim sprehajališu (Lattermanns-Alee) po nemarnosti v nič!!

eniga vagana posetve javalne na vsaki njivi pride-
lati da; na polji, kamor se vagan ovsá poseje,
pa ima več kakor 16 nar večih kostanjevih dreves
prostora dovelj, ktere na leto 160 do 240 vaga-
nov kostanja rodé.

Ni potreba, de bi se kostanj na posebni svet
sadil, on raste, kamor se vtakne, zraven cest, po-
tov, po suhah pašnikih, okoli vasí, cerkev, poko-
pališ i. t. d. Kostanj je veliko in práv košato drevó,
ki prijetno senco daje, pod ktero se popotniki in
delavci po dokončanim deli odahnuti in ohladiti mo-
rejo; tudi tisti, ki imajo deleč v cerkev hoditi, se
bodo radi pod njim, posebno pri hudi vročini, sha-
jali in sv. maše in večernic pričakovali. Kosta-
njeve drevesa razun tega tudi tiste kraje, koder
rastejo, lepšajo, zrak poboljšajo, in so o
nesreči ognja za bližne poslopja gotova bramba.
Kdo ne zahaja rad iz Ljubljane v pomladnim in
poletnim času v Latermanovo sprehajališe, kjer
lepe verste košatih kostanjev stojé? Naj bo gospod
ali kmet, bogat ali ubog, vsak rad v blažni senci
šetuje in vesel čisti zrak diha; kdo se tukaj ne
razveseluje miliga petja mnogoverstnih ptičkov, ki
se tukej zbirajo potem, ko so na tavžente in tav-
žente škodljivih gosenc in družih merčesov, kateri
so našim vertam in sadnim drevesam hudi sovraž-
niki, potrebili in pokončali! —

Divji kostanj raste sicer nar hitreji v dobri
zemlji, pa se tudi slabši zemlje ne vstraši, če le
njegove korenine preveč suhote ne terpé; preveč
suhe visočine mu pa ne teknejo. Kdor si hoče div-
jiga kostanja zarediti, naj si nabere v jeseni
zreliga kostanja in naj ga posadí v prekopano
zemljo boljši sorte (v zasadiše mladih drevesc),
in sicer dober čevelj zerno od zerna. V drugim
letu se drevesčiku vsi odrastiki porežejo, de bolj
čversto kviško raste, ravno takó, to de vunder ne-
malo manj, se porezujejo odrastiki tudi v tretjim
letu; v 4. ali 5. letu bodo že po sežnji dolge in
močan pale debele drevesca zrastle, ktere se mo-
rajo v jeseni, kader že listje zgubé, ali pa zgodaj
spomladi iz drevesniga zasadiša izkopati, takó de
se korenine zlo ne poškodvajo, in potem na svoj
kraj v tri čevlje široke in poldrugi čevelj globoke
jame posaditi, in, de bodo na ravno rastle, h ko-
ličam rahlo privezati.

De bi pa otroci ali pa odrašeni gumpci po
vaseh kostanjevih dreves s klatenjem ne poškod-
vali in zrelega sadú preveč ne pokvarili in razne-
sli, bi bilo práv, če bi se jim za vsak jerbas na-
braniga zrelega kostanja kak krajcar plačila oblju-
bil. Kdor bo to storil, bo vidil, de bo dobro
opravil, kér je, kakor smo povedali, za živinsko
pičo vsak vagan olušeniga kostanja ravno toliko
vreden, ko vagan ovsá.

Po časopisu c. k. Česke kmetijske družbe. Danecki.

Nekaj od kmetijstva pri Kinezih.

Kinezje, od katerih smo že večkrat kaj pove-
dali, obdelujejo svoje polja in njive večidel s svo-
jimi rokami; nimajo ga pri kmetijstvu skorej dru-
ziga oródja, kakor matike in lopate. Le práv po red-
kama se v Kini drevó (plug) narajma, in če ga
kje imajo, se ondi, kakor pri nas konji in volí,
domača družina vanj vprega. Tega težkiga dela
se morajo večidel ženske poprijeti, zató, kér so
ženske v tí deželi od možkih le malo obrajtane.

Krav, volov in mežgov je po Kinežkim práv
malo, in če se ravno kje kak rép narajma, je takó

reven, de komaj kosti nosi. — Nimajo je ne pašé,
ne pašnikov; slab plevél, ki ga po njivah, zraven
kolovozov in družih potov po malim priraste, je
vsa piča imenovane živine. V Kini je vsak kosčik
zemlje z zernjem, nar več z laškim pšenam (raj-
žam) obsejan. Kér Kinezje živine ne redé, jim tudi
gnojá vseskozi primanjkuje, in napraviti si ga kaj,
si neizrečeno veliko prizadevajo; ravno zató se tudi
povsod starčikov in otrok z jerbasi, cajdami in
pletenicami okrog hoditi vidi, v ktere razno trohli-
no, blato in veliko družih rečí nevtrudama za gnoj
nabirajo. Brivci brijejo in lasje strižejo dostikrat samó
zató, de jim obriti in ostrizeni lasje ostanejo, ktere
skerbno naberejo, hranujejo in kmetovaveam za do-
ber gnoj prodajajo, kteriga bolj čislajo, kakor gnoj
od rogov, parkljev in kopit mnoge živine. De si
pa kinéžki brivci lahko veliko las napravijo, že
iz tega lahko previdimo, kér si Kinezje celo gla-
vo, razun eniga veršička verh temena, obriti dajo.
Po tem takim Kinežke glave njive in polja gnojé.

Poglavitni živež kmetovavcov v Kini so race
in svinjsko mesó. Race in svinje Kinezje narveč
obrajtajo; zató, kér mislijo, de te živali zemlji
nikakor ne škodjejo, ktera je po njih mislih samó
za človeški prid vstvarjena, ne pa za druge živali,
ktere zeliša jedó, in po tem takim zemeljske rast-
ljine poškodvajo, kakor: ovce, krave in konji, katerih
se nikjer ne vidi, razun po goratih krajih, kjer
se kmetijstvo takó ne sponaša, kakor na ravnim polji.

Kinezje imajo poljedelstvo v neizrečeni časti.
Vsako leto obhajajo 24. dan družiga mesca velik
praznik, pri katerim je tudi njih cesar s posebno
radostjo pričijoč. Kakor je kinéžki cesar za poljo-
delstvo vés vnet; ravno takó ima tudi cesarica z
murvami in sviloprejkami, ktere deželi neizre-
čeno veliko koristi snujejo, nar veči veselje. Ta
praznik se praznuje v devetih mescu.

Slovenske besede.

(Nadalje.)

R. Kakó bodem druge slavijanske Novine in
bukve bral, kér raznih narečij ne razumem?

J. Kdor zvunaj slovenščine nobenega dru-
gega slavjanskega narečja ne zna, bode dosti
neznanega našel, ako slavjanske bukve iz kakega
daljnega kraja v pest prime. To je že taka: kar se
človek ni učil, pa ne zna; kar ne zna, se palehko
naučí, ako samo hoče. Ni gerdó, pravijo pri Zilji,
ako kdo kaj ne zna; pa gerdó je, ako se
učiti noče. — Práv imajo! — Kdor se hoče med
izobražene Slavjane šteti, mora še kako drugo
slavjansko narečje razumeti. Tudi ni to nič težkega.
Mi imamo štiri narečja; drugi narodi jih imajo
veliko več; brez narečij pa ni ga živega jezika,
ako je le količkaj razprostranjen. Ako jedno na-
rečje dobro znaš, si si odperl vrata k vsim dru-
gim. Kupi si pred vsim malo, pa jederno slovnico
(gramatiko) Babukičevo, in beri tri ali štiri
liste, postavim od Zagrebških Novin in od Danice
z jednim, ki tisto narečje že bolj zna, in razumel
bodeš, kakor bi bil sred tistih krajev domá. Brez
truda, ni kruha.

R. Da bi le bukve in novine takó drage ne
bile; kakó bi se le naredilo, da bi boljši kup
prišle?

J. Senosek mora imeti kôso, sekač sekiro,
terica terlico; kdor se hoče izobraziti, mora imeti
bukve. Koliko krajcarjev se zažene za prazne re-
čí, — koliko za bukve in novine v ptujih jezikih